

Astrid Lindgren tussen dode blanke Europese mannen

Sara Van den Bossche – Universiteit Gent

Ruim acht jaar na haar overlijden staat de Zweedse kinder- en jeugdboekenschrijfster Astrid Lindgren nog steeds volop in de aandacht. In 2007 stonden verschillende activiteiten in Vlaanderen en Nederland in het teken van de honderdste verjaardag van haar geboorte. Tijdens dit jubileumjaar stelde Stichting Lezen met Gerda Dendooven in Vlaanderen een eerste Kinderconsul aan, die – geheel in de geest van Astrid Lindgren – een ambassadeur voor de heersende kindercultuur moet zijn.[Noot 1] In Leiden werd de jaarlijkse Annie M.G. Schmidtlezing door Rita Verschuur aan de relatie tussen Lindgren en Schmidt gewijd. Zeer recent nog werd Astrid Lindgren opgevoerd in het tv-programma “Plat Préféré” op Canvas. Het tweede seizoen van dit kookprogramma, waarin “een topkok (Jeroen Meus), *een legendarische figuur* en diens lievelingsgerecht”[Noot 2] aan bod komen, werd geopend met Pippi’s pannenkoeken en “smörgåsbord”, een typisch Zweeds buffet en Astrids lievelingskostje.

Uit al het voorgaande blijkt dat het oeuvre van Lindgren nog steeds belangstelling trekt en dat ze zowel binnen de wereld van de kinder- en jeugdliteratuur als daarbuiten een belangrijke rol speelt. In mijn doctoraatsonderzoek wil ik dan ook nagaan wat het belang van Astrid Lindgren voor de canon van kinder- en jeugdliteratuur precies geweest is (en nu nog steeds is) door haar oeuvre vanuit het perspectief van de literaire canon onder de loep te nemen.

De canonkwestie en het ontstaan van de canon van kinder- en jeugdliteratuur

De literaire canon vindt zijn oorsprong in het romantische gedachtegoed van de late 18^e eeuw, toen op verschillende plaatsen in Europa nieuwe naties ontstonden. In dat proces van natievorming greep men terug naar culturele en literaire mijlpalen om de identiteit van de nieuwe staat vorm te geven, en hieruit ontstond de canon. Van bij het begin stonden dode blanke Europese mannen in het middelpunt van de belangstelling. De canon werd in deze periode gekenmerkt door een sterke “forfatter- eller individorientering” [oriëntatie op schrijvers en individuen] [Noot 3] en was eerder gesloten. Er werd vastgehouden aan een gevestigde canon van goede, kwaliteitsvolle literatuur, “that excluded most new, controversial, or popular literature”[Noot 4], waarin gevestigde waarden als Boccaccio, Cervantes, Shakespeare en Dante het summum vormden. Tijdens de 19^e eeuw evolueerden de opvattingen over wat goede literatuur heette en werd de blik verruimd, niet alleen in geografische zin maar ook wat betreft genres. Sindsdien worden ook auteurs als Goethe, Tolstoj en Dostojevski, alsook dichters als Wordsworth, Coleridge en toneelschrijvers als Ibsen en Strindberg tot de canon gerekend. Deze “Dead White European Males” hebben de westerse canon lange tijd gedomineerd, en lieten bijgevolg geen plaats voor anderen: “Dead White European Males [...] is a term that refers in a derisive way to the focus on the contributions of historic European males at the expense of contributions from other classes.”[Noot 5] Zo konden bijvoorbeeld de

vele vrouwelijke auteurs, die zich vanaf de 19^e eeuw op het relatief nieuwe genre van de kinderliteratuur toelegden, geen plaats in de canon verwerven.

Tijdens de 20^e eeuw, meer specifiek vanaf de jaren 1960 en '70, begonnen bepaalde groepen uit de periferie van deze absolute literaire canon zich echter tegen dit fallocentrische denkpatroon te verzetten. Vanuit feministische en postkoloniale hoek, alsook vanuit de hoek van de kinder- en jeugdliteratuur werd gestreefd naar gelijkheid en naar een meer democratische canon. Onder impuls van deze correcties, die eerder groeps- dan individugericht waren, evolueerde de literaire canon van één enkele, absolute canon naar een pluralistische verzameling van canons van verschillende groepen.[Noot 6] Dit proces van emancipatie bereidde de weg voor het ontstaan van een eigen – zij het perifere – canon van kinder- en jeugdliteratuur.[Noot 7]

Sinds het eind van de jaren '80 kan echter een renaissance van het traditionele canonbegrip waargenomen worden. E.D. Hirsch (1988) en Harold Bloom (1996), bijvoorbeeld, pleiten voor het terugrijpen naar een canon als richtsnoer voor de samenleving. In zijn studie *The Western Canon. The Books and Schools of the Ages* (1996) beschouwt Bloom bovendien historische Europese schrijvers als centrale figuren in zijn canon, met William Shakespeare in het epicentrum. Bij zijn selectie van auteurs besteedt hij amper aandacht aan schrijvers van het andere geslacht of van niet-Europese herkomst. Harold Bloom kan dan ook gezien worden als een late, conservatieve exponent van het oude canonbegrip, die met zijn selectie reageert tegen de democratiseringstendens. [Noot 8] Nog recenter, aan het begin van het nieuwe millennium, zien we ook in onder andere Noorwegen en Denemarken een noodzaak om zich vast te klampen aan de monumenten uit de nationale literatuur. Ook in deze canons staan de – veelal dode – mannelijke auteurs centraal.[Noot 9]

De invulling van het concept literatuur varieert dus naargelang het tijdperk. Aangezien het literatuurbegrip van een bepaalde periode de canon stuurt,[Noot 10] evolueert bijgevolg ook de samenstelling van de literaire canon. Om deze dynamiek te vatten, kan gebruik gemaakt worden van de polysysteemtheorie.

Zoals bekend wordt in deze theorie uitgegaan van een literair polysysteem, dat gedefinieerd kan worden als “een dynamisch geheel van literaire subsystemen”[Noot 11] met een immer verschuivende kern en periferie, waarin eigen normen, waarden en canons gelden. Tegen deze achtergrond kunnen we stellen dat het subsysteem van de kinder- en jeugdliteratuur altijd enigszins in de marges van de volwassenenliteratuur geopereerd heeft. De emancipatiebeweging van de jaren '60 en '70 heeft er echter voor gezorgd dat de jeugdliteratuur iets meer naar het centrum van het literaire polysysteem kon opschuiven. Deze verschuiving uit zich in verschillende aspecten van het literaire veld:[Noot 12] Zo krijgt de kinder- en jeugdliteratuur steeds grotere academische aandacht en worden er meer recensies gepubliceerd. Verder krijgen ook de kinder- en jeugdboekenauteurs zelf meer aandacht, onder andere in de vorm van literaire prijzen, en kunnen sommigen op termijn misschien zelfs een rol gaan spelen in de meest centrale canon van het polysysteem, met name die van de volwassenenliteratuur.

Vanuit de westerse, twintigste-eeuwse redenering met betrekking tot canonvorming kan een kinderboekenschrijfster als Astrid Lindgren als dubbel perifeer beschouwd worden.

Niet alleen omdat ze een *vrouwelijke* auteur was, maar des te meer omdat ze bovendien *voor kinderen* schreef. Ondanks haar vanuit dit opzicht eerder nadelige positie binnen het literaire polysysteem, lijkt Astrid Lindgren een uitzonderlijk hoge status bereikt te hebben. Om te kunnen nagaan wat het belang van haar sterk gewaardeerde oeuvre precies geweest is, moet echter eerst vastgelegd worden welke eigenschappen aan een literair werk met canonieke status toegeschreven worden.

Het canoniseringsproces

Doorgaans wordt de literaire canon gedefinieerd als “een verzameling literaire werken die in een samenleving als waardevol erkend worden, en die dienen als referentiepunten in de literatuurbeschouwing (met name in de literaire kritiek) en in het onderwijs (en daar ook onderwezen worden).”[Noot 13] Bettina Kümmerling-Meibauer gaat in haar uitvoerige studie over kinderliteratuur en canonvorming uit 2003 uit van een soortgelijke definitie:

Als “Kanon” bezeichnet man generell ein Korpus von Werken, das entweder in mündlicher Überlieferung oder in schriftlicher Form festgehalten wurde und von einer Gemeinschaft – dies können Institutionen, soziale Gruppierungen, Literaturkritiker oder nachfolgende Autoren sein – als besonders wertvoll und deshalb als tradierenswert anerkannt wird, d.h. Kanonizität ist nicht eine inhärente Eigenschaft der Texte selbst.[Noot 14]

Cruciaal voor werken in de canon is dat een bepaalde gemeenschap meent dat ze de moeite van het overleveren waard zijn. Canoniciteit is bijgevolg geen tekstinherente eigenschap, maar een kenmerk dat aan het werk toegewezen wordt.

Welke zijn dan precies de gemeenschappelijke karakteristieken die aan alle als canoniek beschouwde werken toegekend worden? Volgens Ronald Soetaert is een gecanoniseerde tekst

een werk dat beschikbaar is en gelezen wordt binnen een cultuurgemeenschap; een werk dat binnen een cultuurgeschiedenis een belangrijke rol speelt, en door specialisten als zodanig (h)erkend wordt. De schrijvers verwijzen direct of indirect naar de canonwerken van hun cultuur. Academici en/of critici bestuderen het werk, en maken het ook beschikbaar voor het publiek.[Noot 15]

Het onderzoek van Torben Weinreich sluit hierbij aan, en wel in het bijzonder wanneer hij het in dit verband heeft over het “functioneringscriterium” van canonieke literatuur: “Funktionskriteriet betyder, at værkene skal have overlevet, sådan att de stadig læses, stadig gøres til genstand for forskning og stadig inspirerer nye forfattere.” [Het functioneringscriterium houdt in dat de werken overleefd moeten hebben, in die zin dat ze nog steeds gelezen worden, nog steeds onderwerp uitmaken van onderzoek en nog steeds nieuwe schrijvers inspireren.] [Noot 16]

Uit de voorgaande citaten blijkt dat het opnemen van een werk in de literaire canon in verschillende stadia gebeurt. Een eerste voorwaarde is dat het werk in kwestie nog steeds enige commerciële waarde heeft, dat het nog verspreid en gelezen wordt. Daarnaast is het van belang dat het werk besproken wordt in literatuurhistorische overzichtswerken. Verder wordt er ook verondersteld dat het moderne schrijvers kan inspireren en dat het

tot slot onderwerp is voor literaire kritiek, wat met andere woorden inhoudt dat het discussie uitlokt en voor- en tegenstanders kent.

Dat voorlaatste aspect, dat het werk een inspiratiebron voor moderne schrijvers vormt, brengt met zich mee dat het zelf een bron van literatuur wordt. Bewijs van canoniciteit kan dan ook gevonden worden in allusies op en referenties naar dat specifieke werk. Nieuwe literaire werken grijpen immers niet zelden terug naar oudere, zo stelde ook Samuel Johnson vast: “Modern writers [...] are the moons of literature; they shine with reflected light, with light borrowed from the ancients.”[Noot17] In een ultiem stadium kan het ontstaan van “afgeleiden” van het werk en verwijzingen ernaar in het dagelijkse leven – zoals een afbeelding op een bankbiljet, een standbeeld, een literaire prijs of scholen en instellingen genoemd naar de auteur – wijzen op verregaande canonisering. Dit proces van “leentjebuurt spelen” – hetzij in vertalingen en bewerkingen, hetzij in andere afgeleide vormen – hoeft echter niet per se negatief opgevat te worden. Door middel van dergelijke “re-mediatis”[Noot 18] wordt het werk immers hergebruikt en herlezen, waardoor het de tand des tijds kan doorstaan. Op die manier slaagt het werk er bovendien zelfs in de cultuur waartoe het behoort mede te bepalen en zo zijn eigen voorbestaan te verzekeren.[Noot 19]

Al deze factoren van canonisering gelden zowel voor volwassenen- als voor kinder- en jeugdliteratuur, maar de invloed van bewerkingen en afgeleiden is beduidend groter in het geval van kinderboeken. Waar men zich met betrekking tot volwassenenliteratuur nog wel eens geringschattend uitlaat over bijvoorbeeld de verfilming van een roman, wordt binnen de kinderliteratuur het belang van bewerkingen wel erkend. “Re-mediatis” laten de originele werken immers toe steeds een nieuw lezerspubliek aan te boren en zo verder te blijven bestaan. In haar doctoraatsstudie toont Sanne Parlevliet bijvoorbeeld aan dat bewerkingen van groot belang zijn voor het canoniseren van een bepaald werk: “[K]lassiekers overleven dankzij hun bewerkingen. [...] Zij bestendigen het literaire erfgoed door het op zo’n manier te reproduceren dat het voor een nieuw publiek toegankelijk wordt.”[Noot 20] Re-mediatis laten met andere woorden toe dat literaire werken standhouden binnen de canon.

De canonisering van Astrid Lindgren in Zweden, Vlaanderen en Nederland

In concreto wil ik met mijn onderzoek nagaan in welke mate het oeuvre van Astrid Lindgren als deel van de jeugdliteraire canons in Zweden, Vlaanderen en Nederland beschouwd kan worden. In een case study zal ik dan ook onderzoeken welke argumenten gebruikt worden om haar en haar werken als waardevol te bestempelen.

De bovengenoemde facetten van canonisering zullen het uitgangspunt vormen voor deze analyse, waarin ik zal onderzoeken wat de gelijkenissen en verschillen tussen de status van Astrid Lindgren in Zweden, Nederland en *Vlaanderen* zijn. In dit stadium dien ik namelijk rekening te houden met de complexe taalsituatie in België. Het land ligt immers op het kruispunt van de Germaanse en Romaanse taalfamilies in Europa en bestaat daardoor uit drie afzonderlijke taalgebieden: Het Vlaamse, Franse en Duitse. Deze drie regio’s staan linguïstisch en cultureel gezien los van elkaar. Vlamingen, Walen en

Duitstalige Belgen kijken bijvoorbeeld naar andere televisiekanalen, lezen verschillende kranten en luisteren naar aparte radiozenders. Toch zijn deze gebieden niet volledig zelfstandig. Alle drie de regio's maken namelijk deel uit van een groter pluricentrisch taalgebied.[Noot 21] Het Nederlands gesproken in Nederland, het Frans uit Frankrijk en het Duits uit Duitsland bepalen de normen in de respectievelijke taalgebieden. Deze pluricentrische taalsituatie heeft verregaande gevolgen voor de literaire systemen van de drie deelgebieden in België, die elk bij hun normbepalende centrum aansluiten, en niet bij elkaar. Zo slagen auteurs er zelden in door de nationale taalgrenzen heen te breken, en is het voor Vlaamse auteurs, bijvoorbeeld, evenmin evident om voet aan de grond te krijgen in Nederland. Bovendien bevinden Vlaamse uitgeverijen zich vaak in een nadelige positie tegenover hun concurrenten uit Nederland. Ook de werken van Astrid Lindgren worden uitgegeven door een Nederlandse uitgeverij, Ploegsma, die de boeken ook in Vlaanderen verdeelt.

Om die reden opteer ik eerder voor een linguïstisch dan voor een nationaal perspectief. Ik onderzoek bijgevolg niet de situatie in *België*, maar wel in de twee grootste regio's van het land, met name Vlaanderen en Wallonië.[Noot 22] Dit houdt in dat ik enerzijds het Nederlandse taalgebied in zijn geheel onder de loep zal nemen en dat de gegevens voor Vlaanderen en Nederland met elkaar vergeleken zullen worden. Anderzijds kan ik binnen de Belgische ruimte nasporen of er tussen Vlaanderen en Wallonië verschillen dan wel gelijkenissen zijn. Dit aspect kan mogelijk het onderwerp uitmaken van een vervolgstudie, waarin nagegaan wordt of eventuele verschillen verklaard kunnen worden doordat Wallonië deel uitmaakt van de Franse taal- en cultuuruimte.

De vraag rijst of en hoe Astrid Lindgren de cultuur van de drie betrokken gebieden beïnvloed en gevormd heeft. In Zweden hoeft men niet ver te kijken om voorbeelden van Lindgrens belang te vinden. De Zweedse cultuur is als het ware doordrongen van haar werken, die tegenwoordig in meer dan alleen maar boekvorm voorkomen. Zo bewerkte Astrid Lindgren zelf een deel van haar verhalen voor het theater en zijn vele van haar boeken ook verfilmd (zowel voor televisie als voor het witte doek). De films, tv-series en zelfs tekenfilms zijn zo goed als allemaal beschikbaar op DVD, wat de verspreiding ervan uiteraard nog bevordert. Verder stond de schrijfster model voor twee standbeelden in de Zweedse hoofdstad Stockholm, alsook twee in haar thuisstad Vimmerby, en zijn talrijke scholen en ziekenhuizen naar haar vernoemd. Bovendien zijn twee belangrijke literaire prijzen in haar naam opgericht: De Astrid Lindgren Prize van uitgeverij Rabén & Sjögren en de prestigieuze ALMA (Astrid Lindgren Memorial Award), uitgereikt door de Zweedse Raad voor Cultuur, die de winnaar maar liefst vijf miljoen Zweedse kronen oplevert. Daarenboven zijn twee pretparken aan Lindgrens oeuvre gewijd: Astrid Lindgrens värld in Vimmerby en Junibacken in Stockholm.

“Sagotåget”, de verhalenreis langs enkele sleutelscènes uit Lindgrens oeuvre in Junibacken, geeft een indicatie van de betekenis van de verschillende werken. De boeken waaruit deze fragmenten geselecteerd werden, zijn kennelijk van uitermate groot belang binnen het oeuvre van Lindgren. Afgaande op deze verhalenreis zou men kunnen stellen dat de boeken over Madieke, Michiel, Karlsson, Niels Ukkepuk, Ronja, de gebroeders Leeuwenhart en Pippi Langkous een grotere canonwaarde hebben dan Lindgrens overige werken.

Er is echter één figuurtje dat op vlak van bewerkingen en afgeleiden met kop en schouders boven de andere uitsteekt, en dat is uiteraard Pippi Langkous. Dit personage is van bij het begin ontzettend vatbaar geweest voor adaptaties. Pippi speelt de hoofdrol in speelfilms en een televisieserie, een tekenfilmversie, musicals en toneelstukken, alsook in strips en prentenboeken. Daarnaast is het aanbod aan Pippi Langkous-artikelen ontzettend groot: Computerspellen, puzzels, gezelschapsspellen, postzegels, kledij, schoenen, rugzakken, draagtassen, poppen, lakens, handdoeken, meubeltjes en speelgoedhuisjes, niets is te gek. Kinderen kunnen zich zelfs verkleden als Pippi met behulp van een heus Pippi Langkous-kostuum (inclusief rode pruik en te grote schoenen). Pippi Langkous is ten slotte zodanig belangrijk dat ze een eigen ruimte gekregen heeft in Junibacken, waarin Villa Kakelbont op kindermaat nagebouwd is en kinderen zich naar hartelust in de verhalen over Pippi kunnen inleven.

Pippi is werkelijk overal, en die alomtegenwoordigheid is een uiting van haar ongeëvenaarde status in Zweden. Doordat ze in verschillende vormen beschikbaar is, bereikt ze een zeer groot publiek. Al deze voorbeelden tonen dan ook aan dat ze zonder enige twijfel het meest gecanoniseerde Lindgren-personage is.

Ook in Vlaanderen en Nederland zijn de boeken over Pippi Langkous de invloedrijkste werken van Lindgren. De trilogie wordt als een klassieker en een waar monument binnen de kinderliteratuur beschouwd. Vaak geldt Pippi ook als een echt referentiepunt voor heel Lindgrens oeuvre. Wanneer iemand Astrid Lindgren niet kent, doet de naam Pippi Langkous over het algemeen wel een belletje rinkelen.[Noot 23]

In mijn onderzoek zal ik dan ook verder nagaan hoe de boeken van Lindgren zich onderling tot elkaar verhouden. Zoals Hans-Heino Ewers beargumenteert, worden in het kinderliteraire systeem, in tegenstelling tot in de auteursgerichte volwassenenliteratuur, immers zelden volledige oeuvres gecanoniseerd. Integendeel, het betreft in het geval van kinderliteratuur over het algemeen individuele titels die opgenomen worden in de canon. [Noot 24] Dit lijkt op het eerste zicht ook te gelden voor Lindgrens werken. Pippi Langkous is duidelijk meer gecanoniseerd dan andere werken, maar hoe de overige boeken tot elkaar in betrekking staan, moet nog verder onderzocht worden. Hierbij ligt de nadruk op de invloed van intermedialiteit op het canoniseringsproces en op de uitwerking die bewerkingen en afgeleiden uitoefenen op de canonisering van Astrid Lindgrens werken.

In Nederland wordt Lindgren erkend als één van de belangrijkste kinderboekenschrijvers ooit, en wordt ze als het ware als de koningin van de internationale kinderliteratuur beschouwd. Ze wordt er vergeleken met canonieke auteurs als Annie M.G. Schmidt en Roald Dahl, en ontving meermaals bekroningen voor haar werken. [Noot 25] Aan Vlaamse zijde duikt de verwijzing naar Dahl en Schmidt eveneens vaak op, bijvoorbeeld tijdens de verkiezing van “Het mooiste kinderboek aller tijden”[Noot 26], waarin Lindgren, Dahl, Schmidt samen met Geronimo Stilton de top tien domineerden. In mijn analyse zal ik trachten te achterhalen welke status Lindgren binnen de canon van de kinder- en jeugdliteratuur verworven heeft. De positie die ze inneemt tegenover andere canonieke kinder- en jeugdboekenauteurs zoals Dahl en Schmidt zal eveneens een aandachtspunt vormen.

In Vlaanderen is Lindgren uitermate invloedrijk. Dat komt onder meer tot uiting in verschillende activiteiten van Stichting Lezen Vlaanderen. Stichting Lezen noemt Astrid Lindgren als een van haar belangrijkste inspiratiebronnen bij het opstellen van de vijf “gouden regels” waarop haar werking gebaseerd is.[Noot 27] Daarenboven heet het instituut voor kinderboeken, dat in de stichting ondergebracht is, Villa Kakelbont, naar het huis van Pippi Langkous.

Astrid Lindgrens gehele oeuvre wordt in Vlaanderen over het algemeen als zeer vernieuwend beschouwd en de schrijfster wordt er door literaire critici op een voetstuk geplaatst. Deze onvoorwaardelijke idolatrie uit zich onder andere in de vergelijking met Hugo Claus, die vooral vlak na Lindgrens overlijden in januari 2002 vaak opdook. Gezien de ongeëvenaarde status die Hugo Claus aan het einde van zijn carrière bereikt had, getuigt deze vergelijking er van dat Vlaamse literatuurkenners grote waarde toekennen aan Lindgrens oeuvre. Het is dus zeker de moeite waard om ook over de grenzen van het jeugdliteraire subsysteem heen kijken, om te constateren of Lindgren een rol van betekenis speelt in de canon van de volwassenenliteratuur. Het is immers niet onwaarschijnlijk dat ze een wezenlijke bijdrage heeft kunnen leveren aan de emancipatiebeweging van de kinder- en jeugdliteratuur en dat ze er zelf in geslaagd is door te dringen tot de canon van dode blanke Europese mannen.

Bibliografie

- Bijvoet, Ellen, "Pluricentrische talen in de Europese instellingen. Verslag van een enquête onder medewerkers bij de Zweedse en Nederlandse vertaalafdelingen van de EU", in Laureys, Godelieve (red.) *Van Babel naar Brussel – En retour? Een bundel over taalvariatie en identiteit. Spieghel Historiae* 41, 2001, pp. 177-215.
- Bloom, Harold, *The Western Canon. The Books and Schools of the Ages*, London: Papermac, 1996.
- Dansk litteraturs kanon – Rapport fra Kanonudvalget. Uddannelsesstyrelses temahæfteserie nr 11* [De Deense literaire canon – Rapport van de canonselectie. Themapublicaties van het Departement Onderwijs], Undervisningsministeriet [Ministerie van Onderwijs], 2004. Online beschikbaar op <http://pub.uvm.dk/2004/kanon/> (geraadpleegd op 15 januari 2010).
- De Vriend, Gerard, "Ingevoerd in de canon", in van Lierop-Debrauwer, Helma, Mooren, Piet & Bekkering, Harry (red.), *Dat moet je gelezen hebben. Literaire en educatieve canonvorming in de (jeugd)literatuur*, Leidschendam: Biblion Uitgeverij, 2004, pp. 18-29.
- Ewers, Hans-Heino, *Fundamental Concepts of Children's Literature Research*, New York/London: Routledge, 2009.
- Ghesquiere, Rita, *Het verschijnsel jeugdliteratuur*, Leuven: Acco, 1982.
- Ghesquiere, Rita, "Hoe lang duurt klassiek?", in van Lierop-Debrauwer, Helma, Mooren, Piet & Bekkering, Harry (red.), *Dat moet je gelezen hebben. Literaire en educatieve canonvorming in de (jeugd)literatuur*. Leidschendam: Biblion, 2004, pp. 55-69.
- Haugland, Anne, "The Crack in the Old Canon: Culture and Commerce in Children's Books", in *The Lion and The Unicorn*, 18, 1994, pp. 48-59.
- Hirsch, E. D., *Cultural literacy: what every American needs to know*, New York: Random House, 1988.
- Høyrup, Helene, "Børnelitteratur og kanon – Nogle teoretiske problemstillinger i forbindelse med 1800-tallets børnelitteratur" [Kinderliteratuur en canon – Enkele theoretische probleemstellingen in verband met de negentiende-eeuwse kinderliteratuur], in *Nedslag i børnelitteraturforskning 4 (Center for børnelitteratur)* [Neerslagen van het kinderliteratuuronderzoek 4 (Centrum voor kinderliteratuur)], Roskilde: Roskilde Universitetsforlag, 2003, pp. 53-84.
- Kümmerling-Meibauer, Bettina, *Kinderliteratur, Kanonbildung und Literarische Wertung*, Stuttgart/Weimar: Verlag J.B. Metzler, 2003.
- Lundin, Anne, *Constructing the Canon of Children's Literature: Beyond Library Walls and Ivory Towers*, New York/London: Routledge, 2004.
- Mooij, J.J.A., "Het 'probleem' van de canon", in Van Peer, Will & Soetaert, Ronald, *De literaire canon in het onderwijs*, 's-Gravenhage: Stichting Bibliographia Neerlandica, 1993, pp. 29-41.
- Parlevliet, Sanne, *Meesterwerken met ezelsoren. Bewerkingen van literaire klassiekers voor kinderen 1850-1950*, Hilversum: Uitgeverij Verloren, 2009.
- Ross, Trevor, "The Emergence of 'Literature': Making and Reading the English Canon in the Eighteenth Century", in *ELH (English Literary History)*, 63:2, 1996, pp. 397-422.
- Ross, Trevor, "Two ways of Looking at a Canon", in *Eighteenth Century Life*, 21:3, 1997, pp. 90-93.

- Soetaert, Ronald, "Wat heet klassiek?" in *Leesgoed*, 21:5, 1994, pp. 137-139.
- Stevenson, Deborah, "Sentiment and Significance: The Impossibility of Recovery in the Children's Literature Canon or, The Drowning of 'The Water Babies'", in *The Lion and the Unicorn*, 21:11, 1997, pp. 112-130.
- Sæterbakken, Stig & Kampevold Larsen, Janike (red.), *Norsk litterær kanon* [Noorse literaire canon], Oslo: Cappelen Damm, 2008.
- Van den Bossche, Sara, 'Sorg i sagolandet.' *En jämförande analys av nyhetsbevakningen med anledning av Astrid Lindgrens bortgång i den svenskspråkiga och nederländskspråkiga pressen*, onuitgegeven scriptie, Universiteit Gent, 2004.
- van Lierop-Debrauwer, Helma, "De jeugdliteratuurkritiek als graadmeter", in van Lierop-Debrauwer, Helma, Mooren, Piet & Bekkering, Harry (red.), *Dat moet je gelezen hebben. Literaire en educatieve canonvorming in de (jeugd)literatuur*, Leidschendam: Biblion, 2004, pp. 30-38.
- van Lierop-Debrauwer, Helma & Mooren, Piet, "Ter inleiding", in van Lierop-Debrauwer, Helma, Mooren, Piet & Bekkering, Harry (red.), *Dat moet je gelezen hebben. Literaire en educatieve canonvorming in de (jeugd)literatuur*, Leidschendam: Biblion, 2004, pp. 7-17.
- van Lierop-Debrauwer, Helma & De Vriend, Gerard, "De jeugdliteratuurstudie zit in de lift", in *Literatuur zonder leeftijd*, 56: Najaar, 2001, pp. 290-297.
- Weinreich, Torben, "Litteratures kanon – og børnelitteratures" [De literaire canon – en de jeugdliteraire], in *Nedslag i børnelitteraturforskningen 4 (Center for børnelitteratur)* [Neerslagen van het kinderliteratuuronderzoek 4 (Centrum voor kinderliteratuur)], Roskilde: Roskilde Universitetsforlag, 2003, pp. 11-33.

Noten

- [1] Zie: www.stichtinglezen.be/content.aspx?l=004.001.006.
- [2] Zie: <http://platprefere.canvas.be/category/home/>, mijn cursief.
- [3] Høyrup, 2003, p. 64.
- [4] Lundin, 2004, p. 34.
- [5] Zie: http://en.wikipedia.org/wiki/Dead_white_males. Vergelijk ook Ross, 1996, p. 405.
- [6] Zie hiervoor De Vriend, 2004, p. 26; Ross, 1997, p. 91; Kümmerling-Meibauer, 2003, p. 30; en Van Lierop-Debrauwer & Mooren, 2004, p. 9.
- [7] Zie hiervoor Ghesquiere, 1982; Kümmerling-Meibauer, 2003; Lundin, 2004; en van Lierop-Debrauwer, 2004.
- [8] Weinreich, 2003, p. 24.
- [9] In de Noorse canon, bijvoorbeeld, werden 25 titels opgenomen, waarvan 20 door mannen geschreven werden. In één geval gaat het om een anonieme uitgave. Van de 24 besproken auteurs zijn er nog slechts vijf mannen in leven. Zie Sæterbakken & Kampevold-Larsen, 2008. In de Deense canon is slechts één van de veertien vermelde auteurs vrouwelijk, met name Karen Blixen. Zie *Dansk litteraturs kanon*, 2004.
- [10] Zie bijvoorbeeld Høyrup, 2003, p. 69.
- [11] Ghesquiere, 1982, p. 18.
- [12] Voor een bespreking van de toegenomen aandacht voor kinder- en jeugdliteratuur zie o.a. Ghesquiere, 1982, pp. 19-20 en Van Lierop-Debrauwer & De Vriend, 2001, p. 296. Van Lierop-Debrauwer en De Vriend spreken van een “institutionalisering van het jeugdliteratuuronderzoek”.
- [13] Mooij, geciteerd in De Vriend, 2004, p. 24.
- [14] Kümmerling-Meibauer, 2003, p. 29.
- [15] Soetaert, 1994, p. 138.
- [16] Weinreich, 2003, p. 19.
- [17] Johnson, geciteerd in Ross, 1996, p. 405.
- [18] Voor het belang van intermediale bewerkingen in het proces van canonvorming, zie Stevenson, 1997, p. 112. Deborah Stevenson vermeldt vier aspecten van canoniciteit, namelijk academische relevantie, literaire kritiek, media-aandacht en verfilmingen en beklemtoont het belang van de laatste factor.
- [19] Zie ook Ross, 1997, p. 90: “[C]anoncity as a ‘test of time’”. Verder beschouwen Harold Bloom (1996, p. 19), Rita Ghesquiere (2004, p. 55) en Bettina Kümmerling-Meibauer (2003, p. 27) onsterfelijkheid als een eigenschap die essentieel is voor alle canonwerken.
- [20] Parlevliet, 2009, p. 30.
- [21] Zie Bijvoet, 2001. Pluricentrische talen zijn talen die in verschillende landen de status van nationale taal hebben. Deze werden door Clyne gedefinieerd als talen die “zich oriënteren op verschillende normbepalende middelpunten. [...] Binnen een pluricentrisch taalgebied kan men vaak een in taalkundig opzicht dominant land onderscheiden en één of meer landen die zich om historische redenen in een ondergeschikte positie bevinden/hebben bevonden.” (p. 177)

- [22] Aangezien de receptie van Astrid Lindgrens werken al uitvoerig onderzocht werd door Astrid Surmatz in haar doctoraatssverhandeling, zal het Duitse taalgebied in deze studie niet verder aan bod komen. Zie Surmatz, 2005.
- [23] Van den Bossche, 2004, pp. 39 en 87-88.
- [24] Ewers, 2009, pp. 132-133.
- [25] Astrid Lindgren won driemaal de Zilveren Griffel, uitgereikt door de CPNB (de Stichting Collectieve Propaganda van het Nederlandse Boek). In 1973 kreeg ze de prijs voor *Lotta uit de Kabaalstraat*, in 1975 voor *De gebroeders Leeuwenhart* en ten slotte in 1983 voor *Ronja de roversdochter*.
- [26] Zie: www.hetmooistekinderboek.be en <http://www.vlabinybc.be/?navigatieid=15&berichtid=346&maand=3&jaar=2008>.
- [27] Zie: www.stichtinglezen.be.